

Historia Medicinæ Slovaca VIII. Teoretické koncepty a prax medicíny v dejinách. Eds. Matej Gogola, Adam Mesiarkin. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2023. 191 s. ISBN 978-80-223-5626-8.

Dejiny medicíny, zdravotníctva či farmácie nie sú v slovenskej historiografii obchádzanou témou aj vzhľadom na to, že s touto problematikou úzko súvisia mnohé udalosti a spoločenské javy naprieč všetkými historickými epochami. Prístupy k spracovaniu daných tém sú však rôznorodé a veľmi závisia od odborného zamerania a výskumnej motivácie vedcov. Programové poňatie výskumu je menej častým javom, a takýmto príkladom je prezentovaný zborník *Historia Medicinæ Slovaca*, konkrétne jeho ôsmy ročník, vydávaný Lekárskou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave. Vychádzajúc z výskumného projektu riešeného na pôde inštitúcie bolo cieľom zostavovateľov venovať

zborník predovšetkým stredovekým dejinám, čo sa zostavovateľom, ako konštatujú aj v úvode, podarilo naplniť len v menšej miere. Stredovekej téme sú totiž venované len prvé štyri štúdie z jedenástich zaradených do zborníka.

Autorom prvej najrozsiahlejšej štúdie s názvom *Stredovýchodná Európa na mape čiernej smrti. Krátky komentár k (nielen) najnovším príspevkom do diskusie a potenciálu výskumu* (s. 11 – 39) je Mgr. Adam Mesiarkin, PhD., ktorý je zároveň zostavovateľom celého zborníka. Štúdia je zameraná na podrobné zhodnotenie veľkého množstva zahraničnej a slovenskej literatúry na tému moru, ktorý sa prehnal Európou v 14. storočí, pričom v zornom poli autora je najmä vplyv morovej epidémie v centrálnej Európe. Cieľom autora je poukázať na stereotypné vnímanie vplyvu „čiernej smrti“ v tejto oblasti, ktoré sa objavuje aj v aktuálnych syntézach venovaných tejto téme.

Dr. Vitaliy Nagirnyy (t. j. Vitalij Nahirnyj) je autorom druhej štúdie s názvom *On the Issue of Poisoning in Rus' in the Eleventh-Twelfth Centuries* (s. 41 – 50). Príspevok v anglickom jazyku dokumentuje všetky známe doklady o prípadoch otravy jedom najvyšších príslušníkov z roku Rurikovcov. Autor sa venuje prednostne historickému pozadiu týchto udalostí, málo priestoru sa venuje otravám z hľadiska medicínskeho či farmaceutického, čo by sa dalo v prípade takto profilovaného zborníka očakávať.

Tretia štúdia PhDr. Jakuba Palka, PhD., má názov *Majetkové pomery kláštora Spital am Pyhrn do roku 1278* (s. 51 – 66). Autor podrobne opisuje všetky známe majetkové donácie a akvizície, ktoré táto inštitúcia v sledovanom období získala. Ozrejmene je čiastočne historické pozadie, ako aj diplomatická stránka písomností. Žiadny priestor však nie je venovaný činnosti samotného špitála, čo by tematicky viac korešpondovalo so zameraním zborníka. Táto skutočnosť nepochybne súvisí s nedostatkom takýchto informácií v dokumentoch, čo aj sám autor na záver konštatuje.

Posledná štúdia zameraná na stredovek má názov *Polemika o lekárskejších praktikách Mikuláša z Poľska vo vzťahu k záznamu k roku 1278 v Traskovom ročníku* (s. 67 – 74) od poľského historika dr. hab. Paweła Żmudzkeho. Autor predstavuje zaujímavú stredovekú rukopisnú pamiatku – *Traskov ročník* a zameriava sa najmä na záznamy o pôsobení istého lekára z rádu dominikánov, Mikuláša. Venuje sa záznamom o jeho nevšedných názoroch a radách na liečenie rôznych chorôb. Súčasťou predloženej problematiky je aj diplomatická stránka častí samotného kódexu, v ktorom sa o Mikulášovi stredovekí autori zmieňujú.

Ďalšou štúdiou v inom jazyku je český text Mgr. Tařány Součkovéj, PhD., s názvom *Příčiny úmrtí Borise Godunova a jejich reflexe v historických pramenech první poloviny 17. století* (s. 75 – 98). Štúdia je historiografickou prácou, pričom autorka sa zamerala najmä na ruskú, poľskú a ukrajinskú historickú spisbu. V krátkosti je objasnená úloha Godunova v histórii ruského cárstva a obsírne sa autorka venuje najmä opisom príčin a priebehu smrti Godunova v dobovej spisbe.

Doc. Mgr. Peter Fraňo, PhD., sa v štúdiu *Problematika diagnostikovania depresie v antike: prípad Cicero* (s. 99 – 108) pokúsil o uplatnenie metodológie skúmania duševných porúch u historicky významných osobností na príklade antického filozofa Ciceróna. Výsledkom jeho skúmania je len čiastočné potvrdenie správnosti tejto metodológie, pričom poukázal aj na úskalía, ktoré je pri takomto prístupe potrebné brať do úvahy.

Štúdia s názvom *Zdravotnícky personál v rokoch 1793 – 1795 na dnešnom území* (s. 109 – 120) MUDr. László Kissa, CSc., dr. habil. sumarizuje najstaršie práce zamerané na súpisy lekárov a ďalšieho zdravotníckeho personálu v Uhorsku. Na základe dobových almanachov z rokov 1794 až 1796 autor zostavil prehľadovú tabuľku takýchto osobností podľa jednotlivých uhorských žúp.

Téme alchýmie sa v štúdiu *Astrologická a alchymistická symbolika v receptoch na antituberkulotiká v De phthisi Matúša Palumbiniho* venuje Mgr. Nora Malinová, PhD., (s. 121 – 131). Úvod štúdie je venovaný samotnému pojmu alchýmie a jej obsahovej náplni v stredoveku a neskôr. Následne autorka opísala a citovala názory a praktické rady uhorského učenca 17. storočia, Palumbiniho ako liečiť tuberkulózu z alchymistického a astrologického hľadiska.

Systematický výskum osobnosti a diela košického osvieteného lekára, Fridricha Jakuba Fukera, prezentuje príspevok dvoch autorov prof. PhDr. Františka Šimona, CSc., a doc. PaedDr. Ingrid Puchalovej, PhD (*Fridrich Jakub Fuker, medicus et poeta*, s. 133 – 143). Autori sa tentokrát zamerali na poetickú tvorbu autora medicínskych prác. Medzi básňami je zvláštna pozornosť venovaná poetickému opisu Bardejovských Kúpeľov a liečivých účinkov tamojších vôd.

Posledné dva príspevky sú venované obdobiu po 1. svetovej vojne. PhDr. Anna Falisová, CSc., prispela do zborníka štúdiou *Záchraná služba na Slovensku optikou dobových prameňov* (s. 145 – 160). Autorka na základe primárnych archívnych zdrojov zmapovala vznik, priebeh vzdelávania, ako aj niektoré výsledky dobrovoľnej samaritánskej služby v 20. rokoch 20. storočia, ktorá suplovala nevybudovanú sieť rýchlej zdravotnej služby. Príspevok sprevádza prehľadová tabuľka a dobové fotografie.

Posledný príspevok Mgr. Pavla Krajčoviča, PhD., s názvom *Ludové liečiteľstvo v Hauerlande pohľadom nemeckého národopisu* (s. 161 – 173) je prezentáciou publikovaných poznatkov národopisného výskumu o ľudovom liečiteľstve na stránkach nemeckých novín Karpatonemeckej strany z roku 1943. Autor popri samotnej téme venuje veľa priestoru aj geografickému vymedzeniu skúmanej stredoslovenskej banskej oblasti, tiež pôvodu tu usadeného nemeckého obyvateľstva a pozornosť obracia aj na ideologickú stránku dobovej spisby.

Zborník uzatvárajú dve rubriky Recenzie, správy a podujatia a Miscelanea venované medziiným aj smutnej udalosti úmrtia významného maďarského historika medicíny Lászlóa Andrása Magyara v roku 2022.

Hoci ôsmy ročník zborníka *Historia Medicinae Slovaca* nenaplnil pôvodnú ambíciu zostavovateľov venovať jeho obsah výlučne stredovekým témam z dejín medicíny, neznižuje to jeho kvalitu. Tento zámer, ako bolo komunikované v samotnom úvode zborníka, nepochybne hatí nedostatok informácií v zachovaných stredovekých prameňoch, ale určite aj iné objektívne a subjektívne dôvody. Uverejnené štúdie či príspevky, keďže väčšina je kratšieho rozsahu, však prinášajú mnohé nové poznatky a otvárajú nové témy z dejín histórie medicíny na Slovensku i v strednej Európe. Niektoré výskumy sú parciálnym výstupom z grantových projektov a ich výsledky tak vychádzajú zo systematického výskumu k danej téme. Každý príspevok stojí na preštudovaní mnohých archívnych zdrojov, texty obsahujú metodologické polemiky a ponúkajú aj podrobný bibliografický základ pre hlbšie štúdium. Napriek niektorým jazykovým zaváhaniam i prevažujúcej absencii obrazového materiálu je zborník dobre zvládnutý aj po editorskej stránke, najmä čo sa týka etiky citovania. Zborník je určený najmä vedeckej a odbornej verejnosti, ktorá sa zaujíma o dejiny medicíny na Slovensku a v blízkom zahraničí.

Mariana Čentéšová